

ZBIRKA POVEDK Z LOŠKEGA OZEMLJA IZPRED STO LET

Bilo je takole: Za razpravo *Iskanje identitete slovenske slovstvene folkloristike* (Traditiones 17, Ljubljana 1988, str. 41–70) sem se hotela v Arhivu Slovenije prepričati, ali sem prav razumela nek citat v besedilu enega od avtorjev, ki ga v omenjenem pisanju upoštevam. Zaprošila sem za seznam arhiviranega gradiva, ki ga je pred časom izročila Arhivu Slovenska Matica, in še preden sem dobila to, zaradi česar sem se napotila v omenjeno ustanovo, mi je oko obstalo pri naslovu: *Serafin Karlovčan, Narodno blago iz Škofjeloškega pogorja*. Kar spreletelo me je. Ali je mogoče, da bi se kaj takega ohranilo iz naših krajev? In od kdaj je, kdo bi bil zapis(ov)al? Takrat ni bilo časa za nadaljnje odmotavanje skrivnosti; veselje ob odkritju čez sto let starih zapisov slovstvene folkloristike je bilo treba prihraniti za drugič.

Tedaj se je izkazalo, da je v fasciklu 42, v fondu Slovenske Matice tudi zvezek, ki na sedemintridesetih straneh vsebuje devetnajst folklornih pripovedi; po svoji žanrski opredelitvi so izrazite *povedke*. Pod naslovom, ki spominja na Tavčarjeve *Slike iz loškega pogorja* in psevdonimnim podpisom je letnica 1883. Letnica, naslov in drugi del psevdonima so prvi hip navedli k misli, da se za njim skriva avtor imenitnih *Slik*, toda primerjava rokopisov in seznam Tavčarjevih psevdonimov sta hitro ovrgla to stališče. V zadregi sem se obrnila po pomoč in nasvet k prof. Jožetu Mundi, uredniku Slovenskega biografskega leksikona in tehtnemu bibliografu. Ne zaman. Povedal mi je, da se je kot Serafin podpisoval *Franc Pokorn* iz Škofje Loke. Podatki, ki jih o njem navaja članek v Slovenskem biografskem leksikonu (SBL II, Lj. 1933–1952, 430), se z navedenimi dejstvi lepo ujemajo v tem, ko navajajo, da se je rodil (1861) v Spodnjem Karlovcu (predmestju Škofje Loke) in se, ko »se je poskušal v pesnikovanju«, podpisoval kot *Serafin*.

Žebljico na glavico pa udari Maks Miklavčič, ki je za SBL pripravil omenjeni članek o njem, ko se od avtorjevega skladanja v verzih in notah distancira z besedami: »... vendar ima pomen le kot zbiralec narodopisnega blaga, zlasti v škofjeloški okolici; drobec tega je objavil v DS VII, 1894, spis »Loka«. »Res je v *Domu in svetu* iz tega leta na strani 181 objavljena pripoved o »zlati jami«, vendar ne dobesedno, kakor je ohranjena v rokopisu in prihaja tu v tej obliki prvič na beli dan. Miklavčičeva formulacija pa daje slutiti, da je tole zbirčico poznal, saj v nadaljnjem opisu Pokornovega življenja in dela nič več ne omenja njegovega narodopisnega udejstvovanja.

Bolj kočljivo je vprašanje, komu je Pokorn svoje zapise slovstvene folklore »iz našega pogorja« poslal. Ohranjeno spremno pismo se glasi:

Škofjaloka dne 31/10 83.

Blagorodni gospod!

Nabral in zapisal sem nekoliko narodnega blaga iz našega pogorja, ki ga Vam tukaj pošljem.

Škofjaleka dne 3/10 B.

Blagorodni gospod!

Nabral in zapisal sem nekoliko
naravnega blaga iz našega po-

prozi povedal, ker sem jo
v prvi malo predružil.
Prosim, izrecite sodbo.

Z visokim štovanjem
Vaša v Darni

Serafin Karlovčan
gl. trg. h. št. 110.
Škofjeloči.

Začetek in konec pisma Serafina Karlovčana

Prosim, preglejte, ako je toliko vredno, da bi se natisnolo. Morda se kaj od tega že v kakem Glasniku nahaja, ali vendar ne vem, pogledati nisem imel priložnosti. Če se kaka napaka nahaja v kakej povesti, prosim blagovolite jo popraviti. Kar se pa one povesti v verzih tiče, prosim, da pregledate, ako je vredna, da bi se dala tako natisniti, ker sem jo sam zložil. Ako pa ne, pa prosim, da mi odpišete in poveste, kako in kaj. Ako ni za nič, jo bodem pa pri drugi priložnosti v prozi povedal, ker sem jo v verzih malo predručal. Prosim, izrecite sodbo.

Z visokim štovanjem

Vam vdani

Serafin Karlovčan

gl. trg h. št. 110.

v

Škofjevolki.

Prva misel, da bi to utegnil biti Karel Štrekelj, je res vabljava, a tudi nesprejemljiva. Ta je namreč svojo *Prošnjo za narodno blago* objavil v Ljubljanskem Zvonu šele leta 1887 (str. 628–629), medtem ko je omenjeno pismo datirano: Škofjaloka dne 31/10. 83. Kot dvaindvajsetletni študent se Pokorn s potrebno spoštljivostjo do urednika priporoča za morebitno objavo in njegovo mnenje o poslanem izdelku. Ena od možnosti bi bila, da je Pokorn svojo pošiljko naslovil na svojega rojaka Gregorja Kreka, ki je bil soustanovitelj Kresa, a ga je urejal Jakob Sket in je izhajal ravno v letih, ko je nastajala tukajšnja zbirka. To domnevo morda podpira tudi krajevno določilo »iz našega pogorja«, saj bi to moralo ljubše zveneti tedanjemu graškemu visokošolskemu profesorju, ki se je bil rodil (1840) na Četeni Ravni, kakor mlademu loškemu mestjanu. Povrh tega pa kraji dogajanja povedk sploh niso tako izrazito »gorski«, tj. hribovski, da bi po tej plati upravičeno zaslužile tak naslov. Prej gre torej za vpliv Ivana Tavčarja, čigar »slike iz loškega pogorja« so izhajale v letih 1876–1888 in morda res tudi za kanček prikupovanja rojaku z loškega ozemlja Gregorju Kreku. Dejstvo je namreč, da je bil tedaj za tovrstno gradivo odprt prav Kres (1881–1886), bolj kot Ljubljanski Zvon (1881–1941) in ga je v času zbiranja tukajšnjega gradiva urejal Fran Levec. »Glásnik, ki ga v pismu omenja Pokorn, je prejkone Slovenski Glasnik, v katerem je Anton Janežič rad odstopal prostor tudi zapisom slovstvene folklore. Tudi zveza med Glasnikom in Kresom je bližja kot med njim in Ljubljanskim Zvonom. Matija Valjavec npr. je svoje zapise slovstvene folklore najprej objavljjal prav v Glasniku, ko pa je ta umolknil, so bili veseli njegovega sodelovanja v Kresu, medtem ko je bil Ljubljanski Zvon bolj literarno profiliran.

Tudi o tem, kako je zbirčica prišla v arhiv Slovenske Maticе, ni mogoče reči nič gotovega. Morda so jo potem, ko je Štrekelj razglasil svojo namero po načrtnem zbiranju slovstvene folklore, res izročili prav njemu. Toda to se pač, žal, le domneve.

Zbirka torej vsebuje devetnajst enot, od katerih je prva edina verzificirana in nosi naslov: *Národna pravljica v verzih*. Gre za zgodbo o mladeniču, ki reši prekletstva v kačo lepo dekle; sledi pripoved, od kdaj krompir in na drugi strani živalska pravljica. Vmes pa so razvrščene povedke, ki jih je mogoče razdeliti v tri skupine. Štiri imajo za spiritus agens hudiča, (Hudič in žena, Kako je nekega vojaka strašilo, ko je šel na odpust, Kaj hudič naredi onemu, kdor ga kliče, Zlata jama), drugih pet je v zvezi s pokopališči in strahovi (Nastop blejskega jezera, Strah v Poljanah pri pokopališči, Zvon v jezeru, Mrtveceva poroka, Na pokopališči, Krvavo znamenje).

Posebnost Pokornove zbirke pa so povedke na témo vojašine in osebnost cesarja Jožefa. Te zavzemajo največji obseg in so vredne vse pozornosti ne zaradi

svoje starosti, kakor je pri raziskovanju tovrstnega gradiva v navadi, pač pa zaradi svoje »mladosti«, saj je njihova snov dokaj sveža in povezana z okoljem in dogajanjem, ki je moralo biti pripovedovalcu (ali jih je bilo več?) še sorazmerno blizu. O tem pričajo že naslovi: Cesar Jožef in vojak, Cesar Jožef in menih, Cesar Jožef in pijanček, Cesar Jožef in uradniki, Cesar Jožef in drugi pijanček, Zakaj dežuje, kadar mladenči v vojake gredo? Da gre za »prepesnjeno« resničnost, dokazuje članek v Mohorjevem koledarju, kjer med drugim piše: *»Jožef II. je na svojih potovanjih po avstrijskih in ogrskih deželah sorazmerno natančno spoznal razmere kmetov in težave, ki so jih povzročale podložniške vezi. Pogosto je potoval pod skrivnim imenom grofa Falkensteina, da bi tako spoznal resnično stanje, ki bi mu ga kot cesarju prikrivali in olupševali. Bil je za tedanji čas izredno skromen in preprost.«* [Jože Maček, Jožef II., »kmečki cesar«, Mohorjev koledar, 1990, 108. – V omenjenem koledarju je troje člankov ob dvestoletnici smrti tega, torej »kmečkega cesarja« (1769–1890)].

Ne le zaradi svoje mrliške motivike in strahovanja, tudi zaradi teh zadnjih, ki vsebujejo marsikakšno kritično ost na račun najvišje osebe v cesarstvu, je očitno, da to ni toliko otrokom namenjeno branje, kamor navadno uvrščamo, marsikdaj shematiziranim predstavam na ljubo, slovstveno folkloro kar počez.

Temeljitejša strokovna analiza besedil glede na njihovo snov in oblikovanje bo bolj primerna na drugem mestu; tu dodajmo le še, da je kraj njihovega dogajanja, kolikor se res nanašajo na nekdanje loško gospostvo, spodnji del Poljanske doline, od Poljan navzdol. Najbolj popularna od njih je Zlata jama iz bližine Sopotnice. Kot že omenjeno, jo je v svoji »krajepisno-zgodovinski črtici« objavil sam Pokorn v Domu in svetu leta 1894; v zbirki Kamniti most jo je leta 1964 nekaj predelano priobčil Lojze Zupanc, da pa še živi, dokazuje objava Rada Radeščka v Rodni grudi (XXXV, julija 1988, str. 14–15). Kot dokazuje zapis Janje Janežič iz Bukovice blizu Šentvida pri Stični, pa živi varianta zgodbe o cesarju Jožefu in menihu tudi na Dolenjskem. To je dragocen dokaz, da si avtor zgodb ni izmišljal sam, ampak da so res del slovstvene tradicije. Žal, da ni dodal besede o pripovedovalcih in okoliščinah svojega zbiranja, morda pa bi se našlo kaj več o tem v njegovi zapuščini, kolikor je še ohranjena.

Narodno blago
iz škofjeloškega pogorja,

nabral in zapisal

Baron Karlovčan

1883.